

۹

درس دوازدهم و سیزدهم:

تمهیدات سخنرانی

گروه علمی مهارت‌های خطابی
پژوهش و تدوین: حسین ملانوری

درس دوازدهم

اهداف این درس

هدف از این درس آشنایی با موارد ذیل می‌باشد:

۱. تمهیدات سخنرانی و اهمیت توجه به آنها؛

۲. انواع مخاطبان؛

۳. معنا، اهمیت و معیارهای هدف سخنرانی و راههای تعیین آن؛

۴. ارتباط هدف و موضوع سخنرانی.

تمهیدات سخنرانی

از امور شایسته و بلکه بایسته بیش از ایراد سخنرانی، اندیشه درباره هدف از سخنرانی، موضوع آن، مطالب مورد نیاز برای مطالعه، نوع مخاطب، مسائل و مشکلات مخاطب در خصوص موضوع مورد بحث، تأثیرپذیری شنونده و ... است.

تفکر درباره مسائل فوق و آمادگی قبلی برای ایراد سخن، باعث مصونیت سخنران از خطاهای فاحش می‌شود. امام علی علیه السلام فرمود: «فَكَّرْتُ ثُمَّ تَكَلَّمْتُ تَسَلَّمْتُ مِنْ

الزَّلَّ: ^(۱) نخست اندیشه کن، آن‌گاه سخن گوی تا از لغزشها در امان باشی.»

سخن دانِ پرورده، پیر کهن	ببیندیشد آن‌گه بگوید سخن
مزن بی‌تأمل به گفتار دم	نکو گو و گر دیر گویی چه غم؟
بسیندیش و آن‌گه برآور نفس	وزان پیش بس کن که گویند بس
به نطق آدمی بهتر است از دواب	دواب از تو به گر نگویی صواب

پس از تفکر و اندیشه درباره امور پیش گفته و مشخص کردن آنها به صورت دقیق لازم است محتوا و مواد لازم از طریق مطالعه آماده شده و به صورت مناسب چینش گردند. مجموعه این فعالیت‌های فکری و عملی را تمهیدات سخنرانی می‌نامیم که توجه به آنها موجب کاربردی شدن سخنرانی و غنای آن می‌شود.

از اینرو شایسته است سخنران، پیش از اجرای سخنرانی، با تفکر و اندیشه، دقت و حوصله، و استفاده از ذوق و سلیقه، یازده اقدام زیر را به ترتیب انجام دهد:

۱. مشخص کردن مخاطب؛
۲. مشخص کردن هدف و پیام بحث؛
۳. تعیین موضوع (محور)؛
۴. تعیین عنوان؛
۵. مسئله‌یابی و کشف رابطه‌ها؛
۶. تعیین زاویه دید؛
۷. طراحی و تهیه محتوا؛
۸. چینش مطالب؛
۹. توجه ویژه به ایجاد انگیزه ابتدایی؛
۱۰. توجه ویژه به نقطه اوج در تأثیرگذاری؛
۱۱. تست نهایی محتوا.

البته تمهیدات سخنرانی منحصر در این موارد نیست و می‌توان آنها را کم و زیاد کرد. در اینجا لازم است به این نکته نیز توجه کنیم که آنچه به عنوان تمهیدات

۱. معجم الفاظ غرر الحکم و درر الکلم، مصطفی درایتی، مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی دفتر تبلیغات اسلامی، چاپ اول، قم، ۱۴۱۳ ق، ص ۹۹۴.

بیان می‌شود، اموری است که از نظر فنی لازم است رعایت گردد و صد البته توجه به یک سری مقدمات اخلاقی و معنوی مثل وضو گرفتن، توسل به اهل بیت علیهم‌السلام و ... پیش از آغاز سن، از اموری است که سخنران دینی نباید از آنها غافل بماند. اکنون هر یک از تمهیدات سخنرانی را توضیح می‌دهیم.

اول: مشخص کردن مخاطب

قبل از تعیین موضوع سخنرانی و مطالعه برای جمع آوری مطالب، باید مخاطب را مشخص کرد تا با توجه به نیازها، علایق و قدرت درک و فهم او، موضوع معین شود و مطالب گرد آید؛ در غیر این صورت در بسیاری از مواقع، مطالبی تهیه و سخنانی بیان می‌شود که دردی از مخاطب دوا نمی‌کند.

برخی، فقط مطالب خوبی آماده کرده، در موضوعات خوبی سخنرانی می‌کنند؛ اما کاری به حال مخاطبان خود ندارند و مطالب خویش را برای هر گروهی از مخاطبان بیان می‌کنند. این‌گونه سخنوران، سخت در اشتباه‌اند و راه به جایی نخواهند برد.

قرآن کریم همواره به نیازهای تبلیغی مخاطبان، توجه داشته است. برای نمونه، خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید: «سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَقَعِ * لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ * مِّنَ اللَّهِ ذِي الْمَعَارِجِ تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ * وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ * فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا...»^(۱) «تقاضاکننده‌ای تقاضای عذابی کرد که واقع شد. این عذاب، مخصوص کافران است و هیچ کس نمی‌تواند آن را دفع کند. از سوی خداوند ذی المعارج، فرشتگان و روح (فرشته مقرب خداوند) به سوی او عروج می‌کنند، در آن روزی که مقدارش پنجاه سال است. پس صبر جمیل پیشه کن....»

در این آیه با اشاره به واقعه‌ای که برای مخاطبان اتفاق افتاده، و نیاز تبلیغی که پیدا کرده‌اند، مطالبی بیان شده است.

جلسه دیگری از توجه به نیازمندیهای مخاطبان در قرآن را می‌توان در آیاتی به تماشا نشست که با «یسئلونک» آغاز شده‌اند و در آنها سؤالی از مخاطبان مطرح و

سپس به پیامبر خدا دستور داده می‌شود که در جواب آنها چنین و چنان بگوید. پیامبر عزیز خدا ﷺ و امامان معصوم علیهم‌السلام در تبلیغات خود به نیازها، علایق، و سطح فهم و درک مخاطبان توجه ویژه داشتند؛ برای نمونه، رسول خدا ﷺ درباره توجه به قدرت عقلانی و درک و فهم مردم می‌فرمود: «إِنَّا مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ أُمِرْنَا أَنْ نُكَلِّمَ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِمْ»^(۱) ما پیامبران [الهی] مأمور شده‌ایم که با مردم به اندازه عقلهایشان سخن بگوییم.

امام علی علیه‌السلام نیز با عنایت به رعایت میزان فهم مخاطب فرمود: «أَحْسَنُ الْكَلَامِ مَا لَا تَمُجُّهُ الْأَذَانُ وَلَا يُعِيبُ فَهْمَهُ الْأَفْهَامُ»^(۲) زیباترین سخن، آن است که برای گوشها ناخوشایند و درک آن برای فهم مردم سخت نباشد.

بَشُونُو مَوْعِظَهُ أَهْلَ عُقُولٍ   كَلَّمَ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولٍ
اصل، معنا است نه تزئین کلام   سخن آن است که فهمند عوام

توجه به مخاطبان و به‌ویژه درک و فهم آنان بسیار اهمیت دارد؛ برای نمونه اگر قرار باشد درباره امام خمینی علیه‌السلام سخن بگوییم و درباره ایشان بگوییم که: «خمینی هم خُم است و هم می است و هم نی است»، عده‌ای از خواص، معنای آن را درک می‌کنند؛ ولی عوام، آن را نمی‌فهمند و یا حتی برخی از آنها نمی‌دانند که کلمه «خمینی» به شکل جدا جدا و با اندکی دگرگونی به صورت (خُم + می + نی) در آمده و چنین شده است.^(۳)

مرحوم محمدتقی فلسفی علیه‌السلام خطیب معاصر می‌نویسد: «سخنران باید در گفته‌های خود، مقدار درک شنوندگان را رعایت کند و درخور فهم آنان سخن بگوید... گوینده در مقام سخن باید درجه عقل، نیروی درک، سطح فرهنگ، ظرفیت معنوی، استعداد فکری، قدرت فراگیری، طرز تفکر، و خلاصه، درجات صلاحیت و شایستگی مستمعان را بسنجد و مطالب خود را با رعایت استعداد آنان بیان کند؛ نه آنکه مراتب

۱. الکافی، کلینی، دار الکتب الاسلامیه، چاپ چهارم، تهران، ۱۳۶۵ ش، ج ۱، ص ۲۳.
۲. معجم الفاظ غرر الحکم و درر الکلم، مصطفی درایتی، ص ۲۳۳.
۳. این مثال از نویسنده ارجمند جناب آقای موگهی اقتباس شده است.

علمی خود را معیار قرار دهد و هر چه را که می‌داند بگوید.»^(۱)
پس از عقل و اندیشه مخاطب، تمایلات و گرایشهای او بسیار اهمیت دارد.
در حدیث آمده است: «إِنَّ لِقُلُوبِ شَهْوَةً وَاقْبَالاً وَادْبَاراً فَأَتْوَاهَا مِنْ قِبَلِ شَهَوَاتِهَا...»^(۲)
همانا برای دلها تمایلات و اقبال و ادباری است. پس از راه تمایلاتشان به سوی آنها
بیایید.»

سعدی شیرازی چه خوش گفته است که:

حکایت بر مزاج مستمع گوی
اگر خواهی که دارد با تو میلی
بدیهی است که با رعایت تمایلات و علایق مخاطبان، می‌توان تأثیرات
سازنده‌ای بر آنها گذاشت. در مقابل، بی‌توجهی به علایق و تمایلات آنان، شکست
در تأثیرگذاری را در پی خواهد داشت.

در ارتباط با مخاطبان ملاحظه دیگری نیز وجود دارد که لازم است مورد توجه
جدی قرار گیرد و آن شنون گوینده و شنونده است که گاهی موجب می‌شود
سخنران چیزهایی را بگوید و یا از بیان مطالبی پرهیز کند. یا اینکه در گفتن تصریح
داشته باشد، یا پوشیده سخن بگوید؛ همانند سخنرانی یک طلبه جوان در جمع زنان
و یا سخنرانی او در محضر بزرگان علمی و یا سخنرانی یک استاد در جمع طلاب
جوان و... .

انواع مخاطبان

مخاطبان با توجه به ویژگیهایشان در رده‌های ذیل دسته‌بندی می‌شوند:

۱. مرد یا زن؛
۲. کودک، نوجوان، جوان یا سالمند؛
۳. با سواد، بی‌سواد یا کم‌سواد؛
۴. مذهبی یا غیر مذهبی؛

۱. با اقتباس از: راه و رسم تبلیغ، کانون نویسندگان فضلالی قمی حوزه علمیه قم، دفتر نشر برگزیده، چاپ اول، قم، ۱۳۷۸ ش، ص ۳۶ - ۳۸.
۲. بحار الانوار، علامه مجلسی، مؤسسه الوفاء، بیروت، ۱۴۰۴ ق، ج ۶۷، ص ۶۱.

۵. با انگیزه یا بی‌انگیزه (داوطلب یا غیر داوطلب)؛
۶. عمومی (از هر سن و سال و سطح سواد و انگیزه و...)؛
- با توجه به شاخصهای فوق، می‌توان نوع مخاطب را مشخص کرد؛ مثلاً ممکن است مخاطبان ما جوانان باسواد، مذهبی و با انگیزه باشند، یا پسران بی‌سواد غیرمذهبی و بی‌انگیزه باشند و یا عموم اقشار مردم در سخنرانی شرکت کنند. مراحل بعدی اجرایی قبل و حین سخنرانی با توجه به نوع مخاطب پی‌گیری می‌شود.

دوم: مشخص کردن هدف

هدف، نقطه‌ای است که می‌خواهیم شنونده را به آن برسانیم. سخنران دینی پیش از هر سخنرانی باید هدف خود را از ایراد آن به صورت دقیق مشخص کند و اهداف اصلی و فرعی را برای خویش ترسیم نماید تا تلاش وی ابتر نماند؛ مثلاً اگر در موضوع «احترام به والدین» سخن می‌گوید، ممکن است هدف اصلی وی این باشد که جوانان، پدر و مادر خود را «امین و مشاور» خویش بدانند و در عین حال، اهداف فرعی و جنبی دیگری مثل عدم جدال با والدین، احترام گذاشتن به آنها و... را مد نظر قرار دهد.

اگر سخنرانی هدفمند نباشد، مشکلات ذیل رخ می‌دهد:

۱. انتخاب موضوع نامناسب؛
۲. بهره‌برداری نامناسب از فرصت؛ حتی در جایی که موضوع نیز مناسب باشد.

معیارها و راههای تعیین هدف

در هنگام تعیین هدف، باید به محورها و معیارهای ذیل توجه کرد:

۱. نیاز مخاطب؛
۲. تمایلات مخاطب؛
۳. ظرفیت مخاطب؛
۴. شفافیت هدف؛

۵. خُرد بودن هدف.^(۱)

برای دستیابی به سه معیار اول از راههای ذیل اقدام می‌شود و پس از رسیدن به آنها، هدف به صورت خرد و شفاف مشخص می‌شود.

۱. بررسی شخصی: اگر سخنران در منطقه تبلیغی ساکن بوده و یا به نوعی ارتباطات زیادی با مخاطبان خود داشته باشد، می‌تواند تمایلات، نیازها و ظرفیت آنان را بشناسد و به صورت شفاف، هدف سخنرانی را مشخص کند.

۲. استفاده از نظر خبرگان: در صورتی که مبلغ؛ با منطقه تبلیغ یا خود مخاطبان آشنا نیست و خودش نمی‌تواند نیازها، تمایلات و ظرفیت آنان را بررسی کند، می‌تواند از افراد خبره و مرتبط با مخاطبان سؤال کند؛ مثلاً اگر قرار است در یک دبیرستان سخنرانی کند و با دانش‌آموزان نیز آشنا نیست، می‌تواند از مدیر مدرسه یا مسئول امور تربیتی و یا مشاور مدرسه نظرخواهی کند.

۳. استفاده از نظر مخاطبان: چنانچه مبلغ بتواند ارتباطات خوبی با مخاطبان خود برقرار نماید، می‌تواند با استفاده از نظر خود آنان به نیازها، تمایلات و ظرفیتشان پی ببرد.

البته در این باره باید ظرافتهای خاص ارتباطی را رعایت کرد؛ مثلاً پس از آنکه سخنران دینی چند جلسه اول سخنرانی را با اهداف قابل توجه برای همه اداره کرد، می‌تواند در یک گفتگوی دوستانه اعلام کند: بحمدالله با شما ارتباط خوبی برقرار کردیم، شما انسانهای مهربان و مهمان‌نوازی هستید، بنده میل دارم بیشتر با هم انس داشته باشیم. اگر بخواهید می‌توانید در این ساعت‌های خاص با هم بشینیم و درد دل کنیم، می‌توانید با تماس تلفنی، پرسشهای خود را مطرح کنید یا برایم نامه بنویسید. با این اقدام، راه باز می‌شود و مردم از طریق نوشتن و گفتن، نیازها، ظرفیتها و تمایلات خود را منتقل می‌کنند.

۱. هدف یا اهداف سخنرانی نباید کلی باشند؛ بلکه باید آنها را جزئی و شفاف کرد تا با توجه به مشکلات موجود، سخنرانها جهت یابند؛ مگر در موارد استثنایی و خاص.

ارتباط هدف و موضوع سخنرانی

دو نکته درباره ارتباط هدف و موضوع سخنرانی قابل توجه است:

۱. ممکن است برای رساندن مخاطب به یک هدف، چندین موضوع را در چند سخنرانی مطرح کرده، از آنها بهره‌برداری کنیم؛ مثلاً ممکن است برای رسیدن به این هدف که «دین، کهنه نیست» موضوعاتی مثل: فطرت، محبت و... را مطرح کنیم.

حتی گاهی ممکن است برای رسیدن به یک هدف، سخنوران دیگر را نیز با خود همراه سازیم؛ مثل اینکه بخواهیم برخی خرافات را ریشه‌کن کنیم یا نقشه‌های یک گروهک انحرافی را نقش بر آب سازیم. همچنین امکان دارد رسیدن به یک هدف، نیاز به تکرار و هماهنگی داشته باشد؛ یعنی لازم باشد که همه مبلغان در چندین سخنرانی خود، مطلب و موضوعی را تکرار کنند؛ برای نمونه، اگر هدف، «اتحاد ملی و انسجام اسلامی» باشد، چنین امری لازم خواهد بود.

۲. عنوان «هدف» و «موضوع» بحث می‌تواند یکی باشد و می‌شود با هم تفاوت داشته باشند؛ مثلاً اگر هدف ما «رفع اتهام از دین درباره کهنه بودن آن» باشد، می‌توان موضوع کهنه بودن یا نو بودن دین را انتخاب کرد و می‌توان به جای آن موضوع فطرت و... را مطرح کرد و به صورت غیرمستقیم، مخاطب را به هدف نزدیک کرد.

البته اولویت با مخفی بودن پیام اصلی سخنرانی است، به این صورت که پیام اصلی به گونه‌ای مطرح شود که مخاطب متوجه نشود، هدف سخنران، آن بوده است.

هنگامی که در یک موقعیت مناسب، پیام اصلی به صورت استطرادی مطرح می‌شود، اثرگذاری بیشتری بر مخاطب می‌گذارد؛ مثلاً اگر هدف سخنران، تقویت رهبری و انتقاد از مخالفان وی باشد، می‌تواند عوامل مخالفت با پیامبران و رهبران الهی را مطرح کند و در اواخر سخن و حتی بین روضه، یک مرتبه پیام اصلی خود را ظرف چند دقیقه آشکار سازد که آیا امروز عوامل مخالفت با رهبری چیست؟ آیا امروز همان دلایل مخالفت با انبیا و رهبران الهی تکرار نمی‌شود؟ و...

پرسشنامه

۱. منظور از تمهیدات سخنرانی چیست؟ آنها را نام ببرید.
۲. نمونه‌هایی از توجه قرآن و اهل بیت علیهم‌السلام به نیازها و علایق مخاطبان را توضیح دهید.
۳. انواع مخاطبان را نام ببرید.
۴. منظور از هدف در سخنرانی چیست؟ توضیح دهید.
۵. اگر سخنرانی هدفمند نباشد چه مشکلاتی به وجود می‌آید؟
۶. در تعیین هدف سخنرانی، چه معیارهایی را باید در نظر گرفت؟
۷. معیارهای تعیین هدف را از چه راههایی می‌توان شناسایی کرد؟
۸. ارتباط هدف و موضوع بحث را بیان کنید. (آیا هدف و موضوع می‌تواند یکی باشد؟ آیا برای هر هدف، یک موضوع انتخاب می‌شود؟ و...)

تمرین کنید

در کلاس درس با همکاری استاد خود و یا در یک گروه تمرینی با حضور همکلاسیها، برخی انواع مخاطبان را مشخص کرده، اهداف سخنرانی را با توجه به معیارهای بیان شده تعیین کنید. سعی کنید مخاطبانی را در این مرحله مشخص کنید که در منطقه شما حضور دارند و با آنها آشنایی کامل دارید.

درس سیزدهم

اهداف این درس

۱. آشنایی با دو مورد دیگر از تمهیدات سخنرانی (موارد ۳ و ۴)؛
  ۲. شناخت اهمیت و فواید تعیین موضوع، و معیارهای موضوع مناسب؛
  ۳. پی بردن به اهمیت، فواید و ویژگیهای عنوان مناسب در سخنرانی؛
  ۴. شناخت انواع عناوین.
- در درس پیش دو مورد از تمهیدات سخنرانی، یعنی؛ «مشخص کردن مخاطب» و «مشخص کردن هدف» را توضیح دادیم. اینک دو مورد دیگر را در این درس بیان می‌کنیم.

سوم: تعیین موضوع (محور)

شاید برخی بر این تصور باشند که تعیین موضوع سخنرانی از پیش، لازم نیست و سخنران مذهبی پس از قرار گرفتن بر عرشه منبر با الهام الهی موضوعی را مطرح می‌کند و تأثیرگذاری لازم و مطلوب صورت می‌گیرد.

ضمن قبول امدادهای غیبی و الهامهای الهی برای برخی افراد و در بعضی موارد، لازم است این نکته را گوشزد کنیم که چنین سخنرانی جز در موارد استثنایی مبتلا به پراکنده‌گویی‌اند. در نهایت نیز پس از طرح موضوعات متفرق و مختلف، به نیاز مخاطب پاسخ نمی‌دهند؛ به‌ویژه در شرایط فعلی که باید حساب شده در مقابل ترندهای دشمنان تبلیغ کرد.

البته سخنرانیهای کشکولی با موضوعات متنوع، اگر دارای یک محور و موضوع اصلی باشند، برای مخاطبان عام مفیدند؛ ولی در همین موارد نیز قابل نقدند و چنانچه در موضوع واحدی متمرکز شوند و دیگر شرایط محتوایی را رعایت کنند، تأثیرگذاری علمی و احساسی قوی‌تری خواهند داشت.

فواید تعیین موضوع

تعیین یک موضوع برای سخنرانی، امکان موفقیت در محورهای ذیل را افزون‌تر

خواهد کرد:

۱. پرورش مطلب؛
۲. تفهیم مطلب به مخاطب؛
۳. ماندگار شدن بحث؛
۴. ارتباط با مخاطبان؛
۵. اقناع اندیشه و تحریک احساس؛
۶. امکان نوآوری و خلاقیت؛
۷. پاسخگویی به نیازها و تمایلات مخاطب؛
۸. پرهیز از تکرار مطالب.

معیارهای موضوع مناسب

موضوع سخنرانی باید دارای معیارها و شرایط ذیل باشد:

۱. مطابق با نیاز مخاطب باشد؛
۲. دارای اولویت باشد؛
۳. ریز و خاص باشد، نه کلی و عام؛
۴. برای مخاطب جذاب باشد؛
۵. مطابق با ظرفیت (گوینده، شنونده، زمان و مقدار ساعت سخنرانی، مکان، و مناسبت) باشد؛
۶. از نظر دینی یا کاربرد اجتماعی ارزش تحقیق داشته باشد؛
۷. منابع آن در دسترس باشد.

چهارم: تعیین عنوان

عنوان سخنرانی در واقع، تابلو و نشانه سخنرانی است که محتوای آن را معرفی می‌کند. گاهی دلالت عنوان بر معنوی به صورت دلالت تطابقی است. در این صورت، عنوان، همان موضوع یا مترادف موضوع است و گاهی دلالت عنوان بر معنوی به دلالت تضمینی یا التزامی است که در این صورت، عنوان و موضوع سخنرانی به لحاظ معنا متفاوت خواهند بود.

برای مثال، ممکن است موضوع سخنرانی «محبت در جامعه دینی» باشد و عنوان بحث را «عشق» بگذاریم که تقریباً با یکدیگر مترادف‌اند و ممکن است موضوع سخنرانی «امر به معروف و نهی از منکر» باشد و عنوان سخنرانی را «مهربانی مدنی» بگذاریم که لازمه امر به معروف و نهی از منکر است.

اغلب، عنوان سخنرانی در ابتدای آن معرفی می‌شود و یا حتی ممکن است پیش از شروع سخن در تابلو اعلانات و یا هر جای دیگری معرفی شده باشد؛ ولی گاهی در اواسط بحث نیز مطرح می‌شود که با توجه به شرایط خاص جلسه و مخاطبان یا موضوع، ممکن است تناسب بیشتری نیز داشته باشد.

اهمیت و فواید عنوان مناسب

عناوین در تبلیغات امروزی جهان، بسیار مهم و سرنوشت‌سازند و بسیاری از فیلمها، نمایشنامه‌ها، و داستانها، فقط به سبب عنوان جذاب و مناسب، مخاطبان زیادی را به خود جذب کرده‌اند.

در سخنرانی دینی نیز انتخاب عنوان زیبا و مناسب بسیار اهمیت دارد؛ به‌ویژه در موضوعات تکراری که تکرار موضوع، باعث دلزدگی مخاطب می‌شود، اگر عناوین، زیبا و جدید انتخاب شود، مخاطب را به وجد می‌آورد.

انتخاب عنوان خوب و مناسب، فواید ذیل را در پی خواهد داشت:

۱. سهولت در فهم مخاطب

برای همه مخاطبان، به‌ویژه مخاطبان عمومی لازم است از عناوین زیبا و قابل فهم استفاده شود. در این صورت با طرح عنوان، مطالب و محتوای سخنرانی را به راحتی دریافت می‌کنند؛ مگر در مورد ایجاد انگیزه با روش ابهامی که نباید مخاطبان، متوجه موضوع شوند و لازم است موضوع پس از گذشت مدتی از زمان سخنرانی، روشن شود.^(۱)

۲. جذب مخاطب

پرفروش‌ترین کتابهای دنیا آنهایی بوده‌اند که عناوین کوتاه و گویا داشته‌اند. اگر

۱. ایجاد انگیزه با روش ابهامی را در فصل ششم توضیح خواهیم داد.

به عناوین فیلمها و مقالات پرخریدار نیز توجه شود، به خوبی روشن می شود که عنوان زیبا و جذاب، باعث استقبال عمومی است. سخنرانی دینی هم از این قاعده مستثنا نیست و عناوین زیبا و گویا، مخاطبان را مجذوب خود می سازد.

۳. معرفی دیدگاه سخنران

اگر عنوان بحث ما «عشق و زیبایی» باشد، معلوم است که می خواهیم درباره رابطه عشق و زیبایی بحث کنیم و یا وقتی عنوان بحث ما «لذت و دین» است، بحث درباره رابطه لذت و دین خواهد بود. پس عنوان مناسب می تواند تا حد زیادی، دیدگاه گوینده را از همان ابتدای سخنرانی برای مخاطب روشن سازد.

البته شفافیت و روشن بودن منظور از عنوان در بعضی از موارد مشکل ساز است؛ مثلا اگر سخنران می خواهد درباره موضوعی سخن بگوید و در آن موضوع، دیدگاه خاصی دارد که باب طبع مخاطب نیست، ممکن است طرح عنوان گویا در چنین وضعیتی دردسر ساز شود. در این گونه موارد باید عناوینی را مطرح کرد که دلالت تطابقی بر معنوی نداشته باشند و مخاطب پس از مقدمه چینی لازم و تلطیف فضای روانی جلسه به موضوع بحث پی ببرد.

۴. ماندگاری محتوا و پیام

چنانچه عنوان، زیبا، کوتاه، جذاب و گویا باشد، عامل ماندگاری پیام سخنرانی در ذهن مخاطب است؛ زیرا سخنرانی در آن عنوان خلاصه شده است و زیبایی عنوان و جاذبه اش سبب ماندگاری است.

سخنرانیهای بدون عنوان

عنوان زدن برای سخنرانی در موارد ذیل لازم نیست؛ گرچه ممکن است وجود

آن بهتر باشد:

۱. جایی که سخنران، مشهور و مطلوب باشد؛ در چنین مواردی خود سخنران برای مخاطب، اهمیت بیشتری دارد تا عنوانی که برای سخنرانی مطرح می کند.

۲. موقعیتهای و مناسبتهای ویژه و خاص که به دلیل شرایط خاص سیاسی،

حماسی و ... کسی در بند عنوان سخنرانی نیست.

ویژگیهای عنوان مناسب

ویژگیهای لازم برای عنوان مناسب عبارت‌اند از:

۱. قابلیت تطبیق با محتوای بحث به دلالت مطابقی، تضمینی یا التزامی؛
۲. جدّابیت؛
۳. زیبایی در تعبیر؛
۴. مناسب‌بودن با شأن و وزانت مباحث دینی؛
۵. تازگی؛
۶. کوتاه بودن.

مناسب‌ترین عنوان، عنوانی است که همه ویژگیهای فوق را داشته باشد. هرچه این ویژگیها کم‌تر در عنوان سخنرانی دیده شود، آن را از حدّ مطلوبیت دور می‌سازد.

در ذیل، چند عنوان را از نظر دارا بودن یا دارا نبودن ویژگیها مرور می‌کنیم:

۱. چگونه خوش باشیم (برای موضوع راههای لذت بردن در زندگی) ← قابل تطبیق، دارای جاذبه برای دبیرستانها، غیر زیبا، فاقد وزانت مباحث دینی، فاقد تازگی و کوتاه.

۲. خشونت (برای موضوع خشونت در زندگی یا در جامعه) ← قابل تطبیق، پرجاذبه برای برخی مخاطبان، غیر زیبا، دارای وزانت، فاقد تازگی، کوتاه.

۳. آیین صفا (برای موضوع راههای کسب لذت) ← قابل تطبیق، غیر جدّاب، غیر زیبا، فاقد وزانت مباحث دینی، تازه و کوتاه.

۴. آیین کامیابی (برای موضوع راههای کسب لذت) ← قابل تطبیق، جدّاب، زیبا، دارای وزانت، تازه و کوتاه.

۵. مهربانی مدنی (برای موضوع امر به معروف و نهی از منکر) ← قابل تطبیق به دلالت التزامی، دارای جاذبه، زیبا، دارای وزانت مباحث دینی، تازه و کوتاه.

انواع عناوین

از جهات مختلفی می‌توان به دسته‌بندی عناوین پرداخت:

۱. کوتاه یا بلند بودن

برخی عناوین، کوتاه و برخی، بلند هستند. به صورت طبیعی، عناوین کوتاه‌تر برای سخنرانی مناسب‌ترند. برخی از اهل ذوق می‌گویند در صورتی که تعداد کلمات عنوان - چه در گفتار و چه در نوشتار - از سه کلمه بیشتر نباشد، از جاذبه بیشتری برخوردار است.

عناوینی مانند: آیین زندگی، آیین زمامداری، مهرورزی و خشونت، اسلام دین زندگی و... کوتاه، و عناوینی مثل: راههای کسب لذت از دیدگاه اندیشمندان اسلامی، آثار و برکات تقوا در سیره و سخن معصومان علیهم‌السلام و... بلند هستند.

۲. مبهم یا صریح بودن

بعضی عناوین با صراحت، بیانگر محتوا و موضوع سخنرانی هستند و هیچ ابهامی برای مخاطب باقی نمی‌گذارند؛ مانند: ولایتعهدی امام رضا علیه‌السلام، راز طول عمر امام زمان علیه‌السلام، وظایف منتظران در دوران غیبت، انتظار سازنده و... و برخی دیگر از عناوین، مبهم‌اند و مخاطب نمی‌تواند با نگاه اولیه، محتوا و موضوع سخنرانی را تشخیص دهد؛ مانند: «آفتاب در حجاب» برای موضوع حضرت زینب علیها‌السلام، «کشتی پهلو گرفته» برای موضوع حضرت زهرا علیها‌السلام، «خورشید شرق» برای موضوع حضرت رضا علیه‌السلام و «مفرد مذکر غایب» برای موضوع امام زمان علیه‌السلام.
عناوین مبهم برای مخاطبان هوشمند و به‌ویژه غیر داوطلب مناسب‌تر است و در اکثر موارد باعث جذب آنان می‌شود.

۳. علمی یا ادبی بودن

عناوین علمی، همانند عناوین پایان‌نامه‌ها و کتابهای علمی هستند و برای سخنرانی‌هایی به کار می‌آیند که حذف از آنها بیشتر، اقناع‌اندیشه است؛ مانند:

- زن در تفکر امام خمینی علیه‌السلام؛

- علل روانی عقب‌افتادگی کشورهای اسلامی در اندیشه امام خمینی علیه‌السلام؛

- راههای ایجاد محبت در خانه؛

- عوامل ایجاد حیا در زندگی؛

- راههای پایداری توبه.

عناوین ادبی آنهایی هستند که با دست‌مایه‌های ادبی ساخته شده‌اند و مخاطبان نوجو و زیباطلب را جذب می‌کنند و برای بحثهای احساسی‌تر مناسب‌ترند؛ مانند:

- خون خدا؛

- کشتی پهلو گرفته؛

- یاس کیود.

پرسش‌نامه

۱. تعیین موضوع سخنرانی، پیش از رفتن به منبر چه ضرورتی دارد؟
۲. فواید تعیین یک موضوع و محور برای سخنرانی را بنویسید.
۳. معیارهای موضوع مناسب کدام‌اند؟
۴. منظور از عنوان سخنرانی چیست و چه تفاوتی با موضوع سخنرانی دارد؟
۵. فواید عنوان مناسب را بنویسید.
۶. آیا همیشه گویا بودن عنوان، مطلوب است؟
۷. در چه مواردی عنوان زدن برای سخنرانی لازم نیست؟
۸. ویژگیهای عنوان مناسب را با ذکر چند مثال به صورت تطبیقی بیان کنید.
۹. انواع عناوین را نام ببرید و هر یک را توضیح دهید.

تمرین

۱. بسا توجه به آنچه در این درس آموخته‌اید، ده موضوع مناسب سخنرانی را انتخاب کنید و برای هر موضوع، سه عنوان مناسب بنویسید.
۲. در جمع دوستان و یا در صورت امکان در کلاس درس، بعضی موضوعات و عناوین تهیه شده را به بحث بگذارید و با راهنمایی استاد خود، آنها را ارزیابی کنید.